



Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek och är fritt att använda. Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

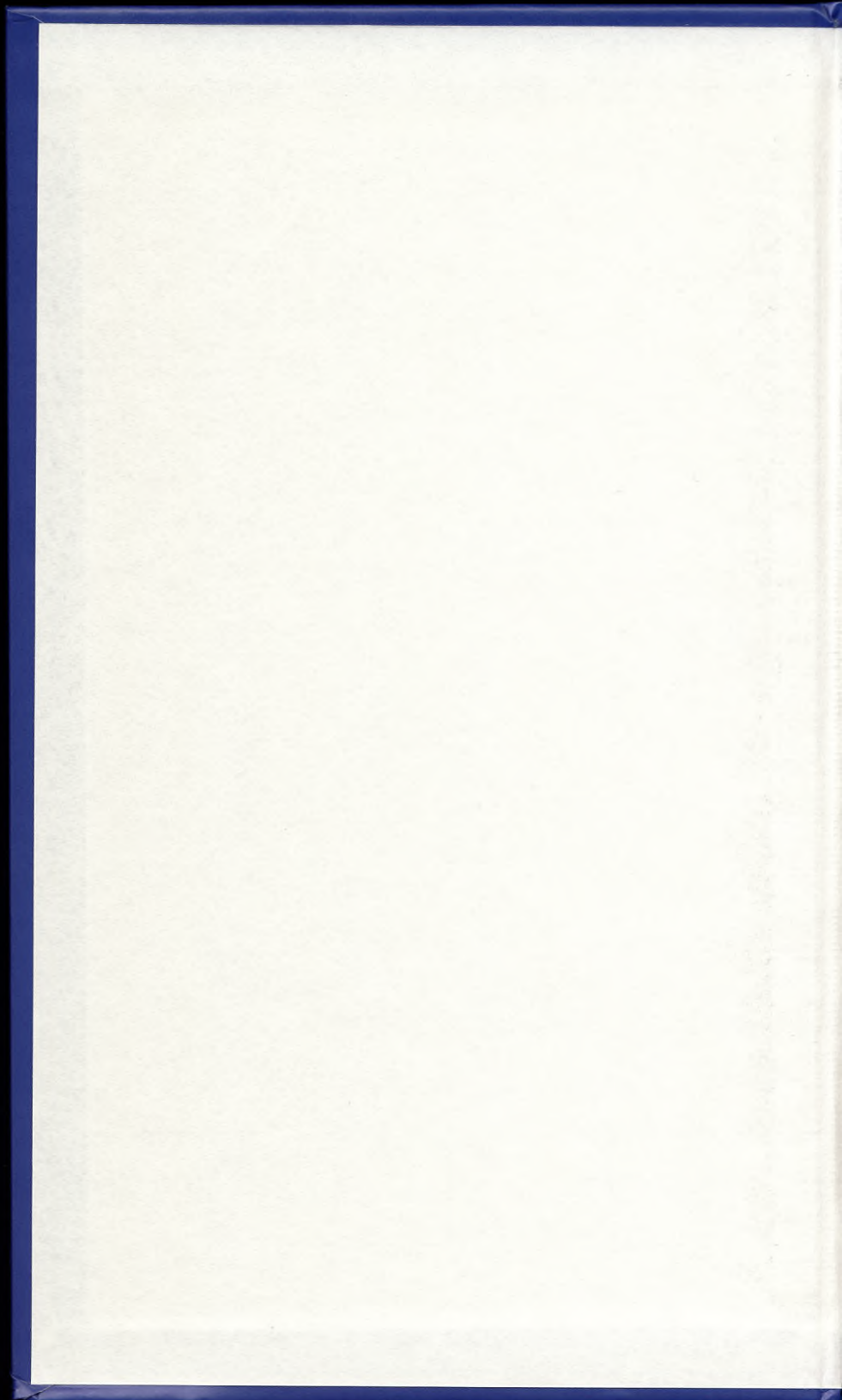
This work has been digitized at Gothenburg University Library and is free to use. All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text. This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.



P A U L v o n M A R T E N S

TRIAS









TRIAS



P A U L v o n M A R T E N S

TRIAS

o m
Treenigheten

anteckningar

© Paul von Martens och Fontana Media
Helsingfors 2002

Fontana Media / Församlingsförbundets Förlags Ab
Bangatan 29 A, 00120 Helsingfors
tfn 09-6126 1530
www.ff-forlag.fi

*Utgiven med understöd av statsmedel fördelade
av Delegationen för den svenska litteraturens främjande.*

Omslagsbilden:
Detalj ur fresk i Heliga Sofia kyrkan i Ohrid, Makedonien

Omslag och layout: STIL&FORM|Peter Wikström
ISBN 951-550-582-8

Typsnitt: Minion
Papper: Munken Book 100 g
Tryck: WS Bookwell, Borgå 2002

Till

Angelos, Johannes, Monica, Irina, Samuel

Den nicaenska trosbekännelsen

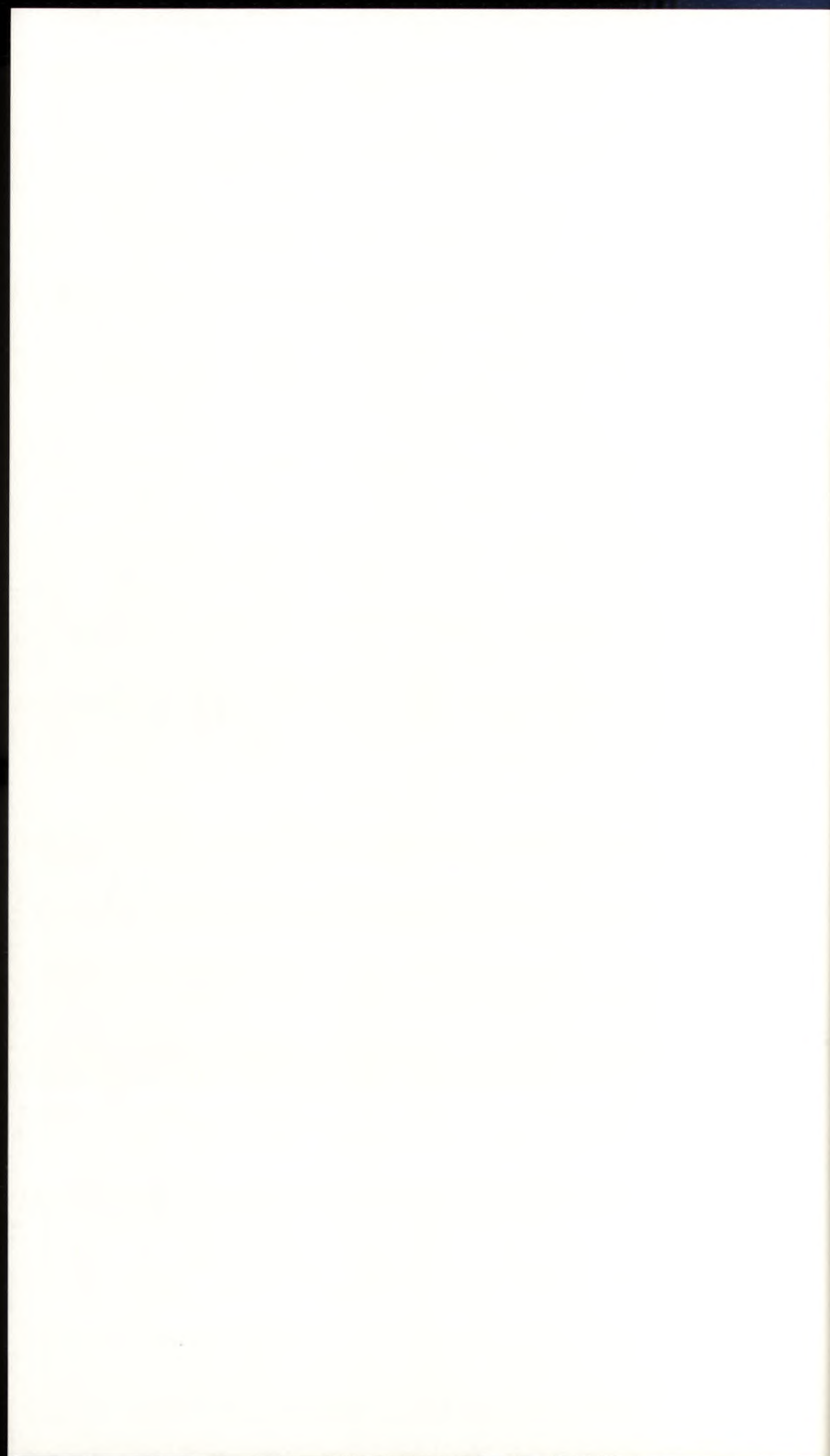
Jag tror på en enda Gud, allsmäktig Fader, skapare av himmel och jord, av allt vad synligt och osynligt är.

Och på en enda Herre, Jesus Kristus, Guds enfödde Son, född av Fadern före all tid, Gud av Gud, ljus av ljus, sann Gud av sann Gud, född och icke skapad, av samma väsen som Fadern, på honom genom vilken allting är skapat; som för oss människor och för vår salighets skull har stigit ned från himmelen och tagit mandom genom den Helige Ande av jungfrun Maria och blivit människa; som ock har blivit för oss korsfäst under Pontius Pilatus, lidit och blivit begraven; som på tredje dagen har uppstått, efter skrifterna, och stigit upp till himmelen och sitter på Faderns högra sida, därifrån igenkommande i härlighet till att döma levande och döda, på vilkens rike icke skall varda någon ände;

Och på den Helige Ande, Herren och livgivaren, som utgår av Fadern, på honom som tillika med Fadern och Sonen tillbedes och äras, och som har talat genom profeterna; och på en enda, helig, allmännelig och apostolisk kyrka. Jag bekänner ett enda dop, till syndernas förlåtelse och förväntar de dödas uppståndelse och den tillkommande världens liv.

Amen.

FÖRSTA DELEN



I FADERNS OCH SONENS OCH
DEN HELIGE ANDES NAMN

Oupphörligt stiger kyrkan fram med denna hälsning och många kristna välsignar sig med orden när de gör kors-tecknet.

Namnet, som vi inte känner, har besekrat alla gudars namn och låter alla glänsande nya erbjudanden försvinna i sitt djup.

En gång om året uttalade översteprästen Guds namn i Jerusalems tempel. Ingen minns vad han då sade, men det finns fyra bokstäver att tyda. Vad de står för är ännu oklart, men det som finns kvar är den fromme judens tacksägelse "Välsignad vare Namnet", och den kristne lärjungens bön "Helgat varde ditt namn".

Här börjar hemligheten, tomrummet, det från våra bilder rensade gränslösa utrymmet, Guds vara. "Jag är den jag är." Den han är för både vänner och motståndare, för dem som tillhör honom och för dem som inte gör det.

Idel obekanta ansikten på järnvägsstationen i Aten. Tveksamt gick jag i riktning mot en mustaschpydd mötande, men vek av utan att tilltala honom.

Jag hittade en telefon, ringde och hörde om jordbävningen på morgonen, trafiken i centrum, och mötte en avvikande tidskänsla –

Det var under Stora fastan. Ett brödstycke låg i en korg på bordet, han bröt en bit och bjöd mig innan vi gick till kyrkan.

Vi samtalade i dagar över tiden som gått, trettio år. På väg till den lilla stadsdelskyrkan och därifrån, till torget, i bilen, alltid återvände han till HERREN, hurudan han var, vad han hade sagt och gjort, hänförande, skakande fragment ur Jesu liv. Men, visste jag inte redan allt?

”Och – hade Herren en vilja eller två?”

Bilen kröp fram i trängseln och han vände beslutsamt in mot trafiken på en enkelriktad gata och folket tutade, skrek, knöt nävarna och förbannade. ”Nobody is perfect”, sade han.

”Han hade två viljor, den gudomliga och den mänskliga.”

”Bra! Du är inte monotelet, det är bra”, sade han.

I minnets dogmhistoria hade de flesta sidorna klibbat ihop. Men en gammal farlig irrlära måste det ha varit.

”Jag har tänkt på korset”, sade han plötsligt. ”Jag är också skuld till att han hängde där.”

Mörkret låg tungt. Jag kunde bara ana husets konturer när vi mycket sent gick genom trädgården i Psychiko. Brodern, arkitekten, hade lagt av husritandet och levde som konstnär. Ibland bodde han på Atos och hjälpte till med att renovera kloster.

Han tog små glas och en flaska och bjöd oss in i ett halvdunkelt kalt rum. Vi slog oss ner med ett lågt bord mellan oss. Plötsligt frågade han: "Vad tror er kyrka om Anden?"

Jag såg frågande upp.

"Utgår Anden av Fadern, eller av Fadern och Sonen?"

"Av Fadern och Sonen."

"Och vad tror du själv?"

Tiden stannade. Ingen hade någonsin ställt den frågan, varken i studierna eller i kyrkan. Påståendet att Anden utgår också av Sonen (filioque) är den sten som markerar vägskalet mellan den västra och den östra kyrkan. Där vek, för länge sedan, Rom av från den gemensamma vägen.

Nu, tusen år senare i Grekland, prövade en arkitekt och en jurist tron hos en nordisk kristen. Tiden öppnade sig ytterligare sexhundra år och förde till barberaren i Konstantinopel som med kniven på kundens strupe hörde sig för om Guds väsen och Kristi naturer. Ingen velig fromhet här inte, ingen falsk fridsamhet.

"Västerlandet är självförhävelse. Det går en rak linje från filioque över de gotiska katedralerna till rymdraketernas kosmiska övermod!" sade arkitekten.

De äldsta kyrkorna i Grekland är byggda enligt människans mått. Man stiger in i en människas skepnad i sten, gudstjänsten äger rum i Kristus.

Filioque, en liten romersk krumelur, ett smärre gotiskt ornament, ditsatt kanske av rytmiska skäl, och samtidigt den yttersta självförhävelsen?

Månader senare ville jag återvända till frågan, men jag blev avbruten: "Hur vågar du tala om Treenigheten!"

Jag hade drömt om en strand. Från en klippa kunde man nere i det klara, gnistrande vattnet urskilja en vit sten.

Är den gotiska katedralen verkligen västerlandets kosmiska förhävelse? Katedralen i Chartres är höggotisk. Författaren Gunnel Vallqvist har där upplevt något helt annat än övermod. Under nattliga timmar har hon funnit tillvarons hjärta och i klart dagsljus kan hon där se sin Gudsbild.

Hon söker sig förbi de målade fönstren och tusentals andra skulpturer till bilden av Gud skapande ljuset och till Kristus i sitt majestät. ”Hans högra hand är lyft i en konungslig gest, som jag inte kan tolka som annat än en välsignelse. Ty denne Kristus-Pantokrator må sitta här som en domare, men hans ansikte uttrycker en sådan mildhet och ett så gränslöst medlidande, att hans ögon tycks tårfyllda när de skådar ut över den öppna platsen, över den arma mänsklighet som sekel efter sekel passerar inför hans blick.”

Tron och dess uttryck skall förstås inifrån. Bedömningar från sidan kan vara intressanta men ändå oväsentliga, skarp-synta utan att ändå upptäcka den fråga som har fått ett svar.

Tillvarons hjärta kan sökas också i meditationer av annat slag, i bilder av Gud som inte föreställer honom utan bara är en påminnelse. Som i Tarkovskijs film om Rublev.

Den nya vita kyrkan på höjden väntar. Allt är förberett, medhjälparna kan ingenting göra. Det kan inte heller mästaren. Också han måste ge sig till tåls. Men när han sedan fattar penseln är det inte han som målar, han vet att han själv inte kan få till stånd de bilder som växer fram under hans händer.

Det i alla avseenden fullkomliga, oförglömliga, ständigt nyskapande konstverket är Rublevs bild av Treenigheten, de tre som i Gamla testamentet besöker Abraham i Mamres terebintlund. Tre änglar sitter i en samhörighet som innesluter också betraktaren. Alla tre är tidlöst unga, alla vilar de i sig själva och man anar den kalk de tillsammans uttrycker genom sin kroppshållning.

Den Gud som är Fader, Son och Ande framställs varken som man eller kvinna, varken som mäktig eller vanmäktig, varken som handlande eller icke handlande, dömande eller förlåtande, utan som inneslutande. Det är en bild att alltid återkomma till, medveten om att den som inte menar sig förstå inte heller far vilse.

SJUNGEN HONOM EN NY SÅNG,
SPELEN SKÖNT MED JUBELKLANG!

Läste han i skriften och satte sig att dikta.

Den som sjunger Herren en ny sång ställer till med fest i
sitt eget hjärta

hans röst hörs inte i den kosmiska lovsången och änglarna
behöver inte stämman om sina instrument

det är helt och hållet en hemlig firning
en dåres gästbud för himmelens stjärnor

sittande i Karlavagnen glider han fram genom natten
sjungande och spelande i den helige Ande.

Om det inte går att finna någon att tala med om Gud, för att vördnaden är för stor eller för att den helt och hållet saknas, vart skall man då gå? Till biblioteket? Läsa gudsmannen Luther, läsa fornkyrkans teologer och diktare, ta en bok av idag? Ja, det skall man. Lämna alla som vill fortsätta att lägga ut de kort som de alltid har haft på hand. Låta dem hållas medan de fördriver sin tid i väntan på att den skall ta slut.

Det finns en annan tid, en större.



Den stora tiden bröt plötsligt fram med ljusets hastighet och drog med sig stjärnor och himlakroppar, vintergator och hela universum. Ingen vet varifrån den kom, men man pekar på en försvinnande liten punkt och kallar den en singularitet. Där, där small det för femton miljarder år sedan i en gigantisk explosion och sedan dess har allt flytt iväg från allt.

Är det så, är det verkligen så?

”Jag vill få tag på en astronom”, säger E.L. Doctorow i romanen *City of God*. Han tror att astronomen kanske dövar sig själv, gör sig okänslig för att kunna överleva. Känner han alls den skräckinjagande sanning som avtecknar sig bakom de celesta fenomen som han studerar; universums bottenlösa ödslighet, en djup, olycksmättad, hopplös oändlighet? ”Om Gud verkligen har något att göra med detta, med dessa elementära fakta, dessa uppenbara sammanhang, så injagar Han så mycket fruktan att Han är bortom varje strävan att få tröst hos Honom och bortom räddningen i att bli tagen in i Hans hemlighet.”

Finns där någon bortom universums bottenlösa ödslighet, bakom ögonblicket då alltet dånade fram? Med Gud i djupet av sin själ frågar författaren om urexpllosionen ger en öppning, mindre än ett nålsöga, till den Högste. Han är skräckslagen, inte bara av färden genom femton miljarder år, utan ännu mer av tanken på Honom som kan finnas där bortom den oändliga gränslösa ödsligheten, bortom allt som är till. Men vägen tillbaka förbi begynnelsen är den enda som återstår.

Efter allt som har hänt på vår jord, denna sataniska planet, som Doctorow också kallar den, efter de judisk-kristna relationernas fruktansvärda sammanbrott i Förintelsen, möter Gud oss inte längre genom heliga skrifter och profeter, inte i fromma samfunds traditioner. Vi får söka en annan väg, en som astronomer och kosmologer öppnar. Men också den vägen för till en urupplevelse, till ett Genesis som inte är långt från Bibelns första ord. Skapelseberättelsen börjar med nya ord, hämtade hos Einstein.

Om man låter allt återvända, om den stora explosionen blir en implosion, om himlakropparna, universums alla vintergator, stjärnor och planeter stannar i sin flykt ifrån varandra och vänder åter, då står vi om femton miljarder år vid den punkt där alla linjer löper samman. En punkt.

Hur stor är en punkt? Som en singularitet. Vilken ofattbar gnista då en gång ljus och tid och rum brakade fram ur intet. Ur intet. Och före intet?

Författaren söker sig den väg det sammanstörtande universum tar, till en punkt där allt försvinner och sluts till. En kosmolog hjälper honom att fråga hur det är möjligt att vi kan förstå allt detta, att vi har kunnat avslöja de lagar som universum lyder? Hur är det möjligt att det finns ett väsen på ett stoftkorn i rymden som kan räkna ut allt ända tillbaka till intet? Hur har denna varelse kommit på formeln för allt, att två gånger två är fyra?

Och författaren frågar sig, vem annan skulle han fråga, om det bortom de femton miljarder år före vilka intet kunde finnas ändå gavs något som vi känner. Där hela universum upphör, ropar han in en sista fråga: Var två gånger två fyra redan före universum uppkom? Är två gånger två fyra också när intet återstår?

Han som nyss har bävat inför universums gränslösa ödslighet, inför himlar som med dånande hast rusar ifrån varandra i en oföreställbar köld, han grips av ett förskräckande hopp, kosmologen har gett honom ett halmstrå; kanske han klättrande på siffror kan ta sig fram genom intet ända till Guds tanke, ända till den plan som föregår allt. Och kosmologen ser författaren försvinna i den riktning som redan Platon tagit.

Den gudstillböjda människan griper tag om den kosmologi som säger att universum kom till genom en ursprunglig explosion, Big Bang. Hon får en möjlighet att föreställa sig skapelsens ögonblick och att ana en öppning. Den är lättare att förstå än andra matematiska kurvor som visar att en början kanske överhuvudtaget inte behövs.

Men Einstein säger att föreställningen att universum skulle finnas utan "den Gamles" tanke är mera absurd än tron att det är skapat av honom.

Två plus två
hon såg på sin hand
tog den andra till hjälp
såg på dem båda
funderade
Gud är överallt
sa jag
det tror inte jag sa hon
att man kan säga
det är Jesus som är överallt
ingen människa har sett Gud
så tittade hon bara på vänstra handen
tog den andra till hjälp och böjde ner ett finger
fyra sa hon

I samma stund

uppfylldes han av fröjd genom den helige Ande och sade:

Jag prisar dig Fader, du himmelens och

jordens Herre, för att du väl har dolt detta för de visa

och kloka, men uppenbarat det för de enfaldiga. Ja,

Fader, så har ju varit ditt behag.

I sina tankar har författaren nått fram till intet och funnit vägen vara stängd. Han bara anar en skrämmande skapelsevilja som låtit ljus och mörker, gasmoln och himlakroppar, nebulosor, vintergator rusa iväg från explosionens hetta mot en allt större ödslighet och kyla. Och hur kommer det sig att människan, han själv, finns till? Leder ett spår av siffror och tal till Honom som det inte ger någon ro att försöka föreställa sig?

Står Kyrkan vid samma obönhörligt öppningslösa gräns? ”Dit jag går, dit kunnen I icke komma.” Förvandlas korset till ett aritmetiskt tecken bland lagar som gäller oberoende av om det finns ett universum eller inte?

Kyrkan står med kosmologen och författaren vid alltings begynnelse oförmögen att skåda in i intet, i det som var innan något blev till. Men kyrkan anar inte en följd av ekvationer döljande en utsäglig hemlighet. En helt annan tanke har kommit till henne, smugit sig till henne ur hennes eget djup, för att tala författarens språk. Doctorow skriver nämligen: ”Jag undrar om uppenbarelsen kommer, inte som ett ljus som ögat möter, utan som ett tvingande sammanhang ur ett sådant djup i jaget att det förblir anonymt.”

Där författaren, föranledd av kosmologen, skymtade evigt giltiga formler, såg Paulus en annan ordning. Han såg den älskade Sonen, den osynlige Gudens avbild förstfödd före allt skapat. I honom skapades allt i himmelen och på jorden. Alltsammans har blivit skapat genom honom och till honom. ”Ja, han är till före allt annat, och alltsammans äger bestånd i honom.”

Femton miljarder år tillbaka vänder kosmologens tanke om utan något att genomsöka. Intet är inte, finns inte. Också drömmen om evigt giltiga formler och tal vilar där på intet.

Ingick Jesus efter sin död och uppståndelse i intet? Född av Fadern före all tid, före tiden och rummet, ljuset och mörkret, före varje tänkbart universum, och varje tänkbar plats, är Sonen. Han har begynnens ögonblick, inget föregår honom. Så förstår vi Jesu ord "Jag och Fadern äro ett", och antydning om den härlighet han hade hos Fadern "förrän världen var till".

Universum sprang fram ur en oföreställbar härlighet, ur en glans och makt som gjorde intet till en brunn ur vilken allt som blev till hämtades fram.

"I himmelen, i himmelen är klarhet, hög och ren.
Så ousägligt klar som den är icke solens sken.
Den sol som ej till vila går och evigt oförmörkad står
är Herren Sebaot."

Den ena möter bakom singulariteten ett oföreställbart intet, den andra ett gränslöst överflöd.

Författaren drivs femton miljarder år tillbaka av allt det blod som har utgjutits i mänsklighetens historia; det senaste seklets fruktansvärda brott, judarnas oerhörda lidanden under Förintelsen, likgiltigheten hos dem som själva inte drabbades, tröstlösheten i minnet av utrotningslägren, Pol Pots folkmord, Sovjetunionens Gulagarkipelag. Allt sker under världsalltets absoluta kyla och flyende vintergator där avståndet mellan de lysande punkterna i stjärndammet är ofattbart och ständigt ökar. Doctorow ser upp från denna "sataniska planet" och minns ett outsägligt Namn, men honom ger det ingen tröst.

Han ser Einstein skriva ekvationer på det svarta intet bortom universum i hopp om att där stöta på "Den Gamles" stränga formel som sammanfattar allt.

Det skrämmande världsalltet och den mänskliga grymhetens hemska historia krossar drömmen om att gud skulle ha något att säga till om. Augustinus gudsstat hör hemma på historiens skräphög. Kyrkorna har inte gått till rätta med sig själva. Hur kommer det sig att de inte har stelnat i fasa inför sin andel i Förintelsen?

Denna planets historia, redan bara nittonhundratalets, ropar efter ett obegränsat vitglödigt helvete med namnlösa plågor för de människodjävlar som härjat och härjar på jorden. Allt utgjutet blod och behovet av en uppgörelse med ondskan för Doctorow så långt bortom Begynnelsen hans tanke kan nå, och där vädjar han om hämnd och om ändlös plåga.

En författare som inte inser att mänskligheten lider av en obotlig inneboende ondskas kan inte vara riktigt stor, hävdar Joseph Brodsky, inte ens Solzjenitsyn. Den som inte inser människans ondskas är inte intresserad av sanningen.

”Av någon anledning tillåter sig inte Solzjenitsyn (i Gulagarkipelagen) att säga en enkel sak: för att förinta dessa miljoner människor krävdes miljoner människor som ställde upp på förintandet. Att förinta en annan människa är för människan lika naturligt som att själv förintas. Denna fråga kringgår han.” Den som vägrar att inse människans ondskas går själv havande med en repris av allt det värsta som redan ägt rum.

Författarna är skoningslösa. Brodsky och Doctorow hör till dem som i likhet med sina stora föregångare står i en biblisk profetisk tradition. Judar och kristna talar ur samma förtvivlade insikt: ”Hela världen är i den ondes våld”, skrev Johannes, han som in i det sista stod invid korset och såg hur knektarna stack upp Jesu sida med ett spjut för att låta också det sista blodet rinna.

Arvet från profeterna påminner om ett heligt Namn att anropa om slutlig uppgörelse. Men Paulus, också han en judisk författare, förstummas av en ny insikt då han med tanken hos Kristus ställer sig vid tillvarons yttersta gräns. ”Det behagade Gud att låta all fullhet taga sin boning i honom och att genom honom försona allt med sig, sedan han genom blodet på hans kors hade berett frid.”

Uppgörelsen med den ”sataniska planeten” har ägt rum. Det går ett blodspår ända fram till Gud.

Det finns författare som pekar på blodspåren efter alla offer och tar munnen full. Paavo Rintala är en:

”Vem är denna osynliga härskare, som ingenting har lärt sig under tvåtusen år, denna kränkta narr till gud, som låter sina präster förkunna hans godhet i stad efter stad, denna regissör som har upphöjt sig till Kärlekens och Nådens furste, och som i århundraden alltid har visat samma pjäs där de som bestämts för processionen alltid förs samma väg från Antoniaborgen till Golgata, från Kozelsky till skogarna i Katyn, följda av spjut, maskinpistoler och schäferhundar. Ingen av oss har någonsin hört honom säga något annat ord än: 'Plocka ihop era pinaler och marsch, marsch!'”

Rintala sveper sig i Jesu lidande och allt det han råkar minnas av det onda som har skett i världen och borrar sin penna med full kraft ner bland de vassa taggar som redan fått blodet att strömma över Frälsarens ansikte.

E.L. DOCTOROW, AVHÅLL DIG FRÅN VREDE
säger Psaltaren

Men vem kan se utan vrede på människodjävlar
och lägga ifrån sig förbittringen samtidigt med tidningen

inte ens Petrus

som kallar människor på närmaste håll källor utan

vatten,

skyar som drivs av stormvinden mot det svarta

mörkret

Men lugna dig säger psalmen trettiosju,

Herren ler

Han ler, inte som mot barn,

ett leende som får gravarna att öppna sig gapskrattande

och visa det svarta mörkret.

Intet.

Julian av Norwich, som dog sexhundrafemtio år före Rintala, läses ännu i hela världen, och hon älskar den hon ser:

”Och plötsligt såg jag det röda blodet sippra fram under kransen, varmt, levande och ymnigt, alldeles som det gjorde under hans lidande då törnekornan trycktes ner på Gudochmänniskans välsignade huvud, på honom som led för mig. Och jag hade en stark, djup övertygelse om att det var han själv och ingen annan som visade mig denna syn.

I samma ögonblick fyllde Treenigheten mig med hjärtlig glädje, och jag visste att hela evigheten var lik detta för dem som uppnår himmelen. För Treenigheten är Gud, och Gud är Treenigheten; Treenigheten är den som gjort oss och som bevarar oss, som evigt älskar oss, är glädje och fröjd – allt genom vår Herre Jesus Kristus. Detta visades mig i denna min första syn, och i själva verket, i dem alla; för när man talar om Jesus så är det Treenigheten det handlar om som jag förstår det.”

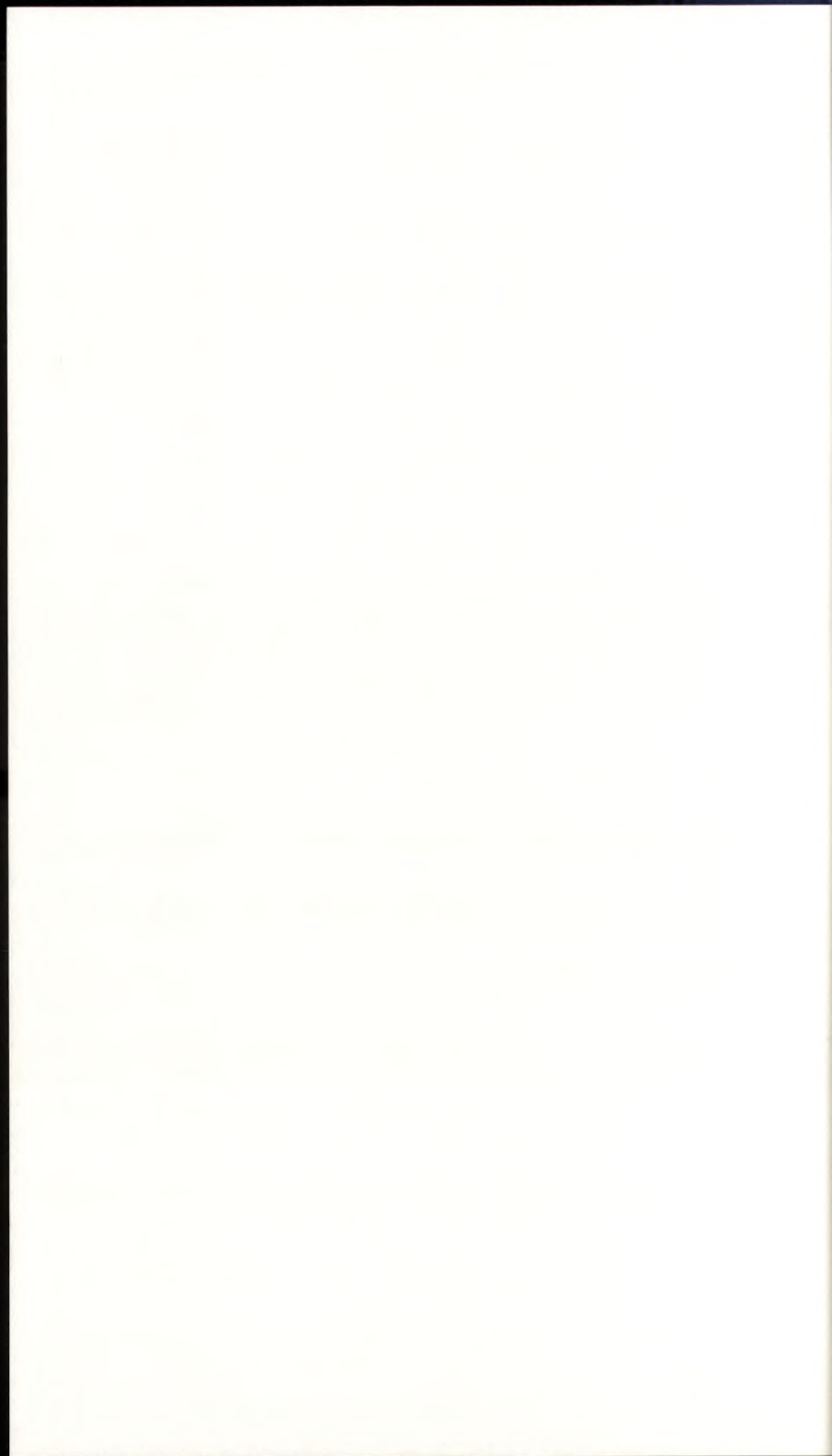
Vid åsynen av det blödande ansiktet, av törnekronan som tryckts ner på Jesu huvud, blir Julian plötsligt medveten om Treenigheten. Allt som för en kristen inryms i ordet Gud är plötsligt där i denna lidande, misshandlade människa, i detta offer för dem som har makten. Hon ser en gränslös kärlek för vilken inget pris är för högt att betala om det är nödvändigt.

Paavo Rintalas djupa förbittring över alla offer för maktens brutalitet elimineras inte av djupet och värmen i Julian of Norwichs vision. Doctorows önskan, att från tillvarons yttersta gräns få ropa på hämnd och ett vitglödगत helvete för alla de människodjävlar som härjat och härjar på jorden, blir inte upphävd, och Joseph Brodskys mörka syn på människans djupa inneboende ondskas skingras inte.

Ropet på ett definitivt slut på ondskans brutala regemente möter redan i de allra äldsta kristna texterna, i Johannes uppenbarelse: "Huru länge, du helige och sannfärdige Herre, skall du dröja att hålla dom och att utkräva vårt blod av jordens inbyggare?"

Han som dog på korset är ingen försoning med ondskan, ingen amnesti, ingen bortförklaring. Han kommer igen till en slutuppögörelse och då är det offret som skall tala, lammet som har blivit slaktat som skall hålla dom.

När Treenigheten aktualiseras av en misshandlad blödande människa, Jesus, får ordet en förskräckande spännvidd från historiens begynnelse till dess slut, från det stora lidandet till – "Gud själv skall vara hos dem och skall avtorka alla tårar från deras ögon. Och döden skall icke mer vara till, och ingen sorg eller klagan eller plåga skall vara mer; ty det som förr var är nu förgånget."



ANDRA DELEN



En salva knattrar fram ur en Remington i ödemarken:

Rejgelt lörd. 6/7 1985

Högvälborne Hierark.

Åtminstone en hel vecka har ogräsplockandet i kåltäppan beledsagats av ditt "raseri" i spalterna om Den Helige Andes ställning i våra trosartiklar ... Du gör mig alldeles vimmelkantig av förundran ... Jag jagas av den misstanken att din teologiska snilleblixtn kanske bara är ett utslag av ditt eget betydelsefulla "von".

Vad handlar Treenighetsläran om i grund och botten? Om Guds väsen månnstro? — — Jag kan inte ännu tänka något annat än att Treenighetsläran handlar om något helt annat än våra filosofier om Guds väsen! Vad då i så fall? Svar: om frälsningens "väsen" eller dess "historia" ... Gud tycks ha varit mera sysselsatt med att frälsa världen än med att skapa den — eller att fundera ut någon filosofi åt oss att plåga varandra med!

*i lust och nöd intill döden
Anders-pastor*

Denne komminister Anders Nyström var inte att leka med. Nyhetsfattiga söndagar satt det lokala bladets redaktör under predikstolen med block och penna för att kunna sprida hans provokationer till ”de bildade bland kristendomens föraktare” i Västnyland.

När Anders-pastor nu drämde till gällde det att hålla tungan rätt i mun och föra pennan varsamt. Han antydde att det kanske bara låg högmod bakom mitt teologiserande och jag bugade mig för honom, djupt. Då blev svaret:

Ännu en sak. Kalla mig icke ”vördade Fader ...”! Jesus har ju direkt förbjudit oss att fjanta med den katolska oseden ...

Harry Järv påminner mig om denne kämpe i sin bok *Permanent patrullverksamhet*. Han visar fotografier av unga män på livsfarliga uppdrag bakom fiendens linjer vid Svirfronten 1942–1943. En soldat tar igen sig och läser för sin studentexamen lutad mot ett träd. En annan dirigerar med ryggen mot kameran sina sjungande kamrater. I bildtexten heter det:

”Anders Nyström, chef för stödjepunkten Järpen t.v. om Dammen, dirigerar sin sångkör. Nyström var en gammaltestamentligt sträng teolog som ansåg att människor är syndfulla och hans uppgift som herde var tuktomästarens. Våra motståndare brukade sjunga när de fått ut sin vodkaranson, vilket Nyström ansåg vara högst ogudaktigt, så en gång tog han med sig kören till Dammen för att från vår skyttegrav överrösta ryssarnas osköna skrål med gudeliga sånger. Detta irriterade ryssarna och ledde till skottväxling som eskalerade till granatkastarduell.”

Broder i lust och nöd intill döden!

Det är möjligt, att min aktning eller rentav brinnande kärlek till Nicaenum i vår västerländska version har med mitt krigarliv att göra.

Och jag kan nästan påstå, att jag på ett dunkelt sätt lärt mig "älska" den korsu, som håller för långvarig och tung beskjutning – och dessutom är både arkitektoniskt skön och mänskligt trivsamt, ändamålsenlig. ---

Men nu skall vi hålla ögonen bara på det ställe i muren, där du beslutat att skjuta ett hål: "filioque". Månnro Du klarar försöket. Jag betvivlar.

Inför det kommande millennieskiftet hade jag påbörjat ett offentligt samtal om vår romerskt-katolska version av treenighetsbekännelsen. Jag hade försökt visa hur den helige Ande, som enligt skriften och den ursprungliga bekännelsen är kyrkans Herre, hade fått bereda plats för det kyrkliga ämbetets maktbehov. Thomas av Aquino hade definitivt anvisat Anden hans plats, inne i gudomens väsen i stället för bland oss på jorden. Han var gjord till den ömsesidiga kärleken mellan Fader och Son i det fördolda, i stället för den Hjälpare som för alltid förblev hos oss. Påven, biskopar och präster hade fått inta hans plats. Dessvärre, hade jag skrivit.

Ett annat fotografi av fänrik Anders Nyström. Han ser fram under ett förband lindat kring huvudet. Blod har trängt igenom vid hakan. Blicken är lugn och iakttar granskande vinterskogen.

”Nyström sårades den 10 mars 1943 vid en granatattack. När en grupp officerare från armékårsstaben inte långt dessförinnan granskade våra fältbefästningar och anmärkte på någon detalj i hans skyttegravskonstruktion som avvek från direktiven, hade han förklarat att han konsekvent handlade tvärtom vid varje order utfärdad av högre instans än regementsstab, eftersom detta gav bäst resultat. Denna bristande respekt för överheten skulle han sona i arresten, men straffet hann inte verkställas innan han sårades. När han återkom föredrog man på regementsnivå att glömma förseelsen, eftersom han var pålitlig i strid. Han sårades en gång till vid Tienhaara midsommaren 1944.”

Fyrtio år senare försvarade denne hjälte, väl nergrävd i sina ställningar, Roms version av trosbekännelsen som hela livet varit hans och vår kyrkas.

Varje försök att begripa Bibelns lära om frälsningen måste ovillkorligen startas från skapelseberättelsen ... Därifrån måste även Andens roll i både skapelse och nåd och människosyn hämtas – om Du vill ha tag i någon trådända.

Anden nämns redan i skapelseberättelsen på Bibelns första blad, men treheten Fader, Son och Ande möter tydligt och sammanhållet först i Nya testamentet.

Redan tjuugo år efter Jesu död nämner Paulus Fadern, Sonen och Anden i samma andedrag. Gud sände sin Son för att befria människorna och han sände sin Ande i deras hjärtan för att de skulle inse att de nu var hans söner och döttrar och inga trälar. Denna trehet återkommer ofta, också i välsignelsen: Herrens, Jesu Kristi, nåd och Guds kärlek och den helige Andes delaktighet vare med eder alla.

Lukas, den förste kyrkohistorikern, beskriver apostlarnas tid och refererar vad Petrus sade, då överstepräster försökte hindra honom att tala om Jesus: "Våra Fäders Gud har uppväckt Jesus, som I haden upphängt på trä och dödat. Och Gud har med sin högra hand upphöjt honom till en hövding och frälsare för att åt Israel förläna bättring och syndernas förlåtelse. Om allt detta kunna vi själva vittna, så och den helige Ande, vilken Gud har givit åt dem som äro honom lydiga."

Också den helige Ande är en person, är inte bara vind och eld, kraft och energi. Han är ett vittne som gör sällskap med apostlarna och de nykristna och fyller den plats som Jesus tidigare intog.

Treheten Fader, Son och Ande är med från den kristna trons början.

Var det Jesus som vidgade gudsbilden så att den omfattade även honom själv och den helige Ande?

Han gav ingen undervisning om Treenigheten. Han handlade och talade så att omgivningen tvingades att dra sina egna slutsatser. Han sade att han hade kommit. Varifrån? Att han hade blivit sänd. Av vem? Han kallade sig Sonen. Vems? Och talade om sin Fader. Även om Anden.

Det han säger är upprörande. Hans fiender får mord i blicken. Han berättar om en vingårdsägare som har anförtrott sin egendom i händerna på förvaltare. När han sänder tjänare för att hämta någon del av skörden går det illa för var och en av dem. En får gå tomhänt därifrån, en skymfas, en annan misshandlas, en blir dräpt. Slutligen återstår bara en möjlighet. Han sänder sonen, med arvingens alla ägaranspråk, för att förvaltarna skall ta hänsyn till detta, men det gör de inte. De slår ihjäl sonen och tror att arvet nu är deras.

Teologerna på platsen förstod utmaningen och i deras sinnen undertecknade Jesus med sin liknelse sin egen dödsdom. Lärjungarna förstod också, om inte genast så vid korset, att det var sig själv han hade talat om.

Jesus är klar och otvetydig. Det finns en gräns. När han beskylls för att använda sig av djävulska krafter varnar han oförklarligt skoningslöst för att häda den helige Ande.

Vänner och fiender tvingas att själva inrymma både Fader, Son och helig Ande i sin uppmärksamhet.

Vem är då den helige Ande? En dubbelgångare till Jesus som återupptar hans verksamhet när han själv gått bort?

Paulus säger att Gud har sänt sin Sons Ande i våra hjärtan och ibland skriver han som om Anden vore en synonym för Kristus. Anden "i oss" är nästan likabetydande med vi "i Kristus". Anden och Sonen är mycket nära varandra.

Så är det också hos Johannes. Klart presenterar han Anden som den person som fortsätter Jesu gärning och som har kommit för att alltid vara här. "När Hjälparen kommer, som jag skall sända eder ifrån Fadern, sanningens Ande, som utgår ifrån Fadern, då skall han vittna om mig." Men Anden sammanfaller inte med Jesus. Han är en annan Hjälpare.

Anden och Jesus är oskiljaktiga, men det var Ordet, inte Anden, som "blev kött" i Jesus. Det var Sonen, inte Anden, som blev sänd att vara människa. Det var Sonen som "utgavs för våra synders skull" och det var Honom och inte Anden som Fadern uppväckte från de döda.

Anden har ett eget namn, *Parakleten*, det är översatt Hjälparen, Tröstaren, Förespråkaren eller Rådgivaren. En person kommer nära, inte bara en kraft.

Broder i lust och nöd intill döden etc.

Jo, jag har börjat ta dig på allvar redan. Delvis förstår jag bra Ditt resonemang, men ändå tycker jag mig se, att Du bara träffar kråkor ...

Vad menar Du med person?

Ordets ursprungliga betydelse är ju "ansiktsmask" av det slag som Hellas' teateraktörer grinade upp sig med alltefter som rollerna krävde växlande minspel ... Tydligen menar Du däremot något helt annat: kanske det som vi numera hellre kallar för "subjekt", d.v.s. något som bärs upp av ett "Jag är".

Det finns åtskilligt, som kunde tyda på att "personen" – ifall tanken kunde tänkas – skulle vara just samma subjekt, som det första budet handlar om, och som vi bekänner i den första Trosartikeln! Det är bara "rollerna" i frälsningshistorien som växlar – liksom "personerna" i ordets ursprungliga betydelse!

Om Anden t.ex. skulle vara ett annat "Jag-är-subjekt" än Jesus, så kan man fråga sig: Varför måste Jesus gå bort för att Hjälparen skulle komma i stället (Joh 16:7)? Kunde inte Fadern låta Jesus stå kvar där, och låta bl.a. Filippus se åtminstone dessa två personer "inkarnerade" för lärjungarnas ögon?

Det tycks ha gått troll i vårt personbegrepp – såväl i trosläran i allmänhet, som i vårt eget personliga liv i synnerhet! "Vem är jag själv?" t.ex. Frågan tycks ju vara evig för Er författare och skalder i synnerhet!

”HERREN, vår Gud, Herren är en.” Den judiska religionens stora monoteistiska bekännelse var också Jesu. Insikten att Gud är en och att det bara finns en Gud överges aldrig i Nya testamentet.

Jesus var nu hos sin Fader och delade med Honom det högsta gudomsnamnet HERRE. Tillsammans var de genom den helige Ande närvarande i församlingen och till och med i den enskilda människans hjärta. Först senare vaknade alla frågor om hur Fader, Son och Ande förhöll sig till varandra och till Guds enhet.

Fromma filosofer fick ta sig an den svårighet som både kristendomens belackare och inte så få i de egna leden pekade på, nämligen att det föreföll som om de kristna hade tre gudar där det borde vara bara en.

Någon hävdade att den ene guden bara visade sig i tre olika roller, en gång som skapare, en annan gång som frälsare och en tredje som ande. Men om det var så, vem bad då Jesus till i Getsemane?

Denna enkla lösning, som fick namnet modalism, var inte tillfredsställande. Bibelsprängda tankeutbyten och häftiga polemiker under ett par århundraden ledde till att den Trehet som vi möter i den första kristna generationens gudsbild utvecklas till en lära om Treenigheten.

”Från den dag han helt ägnade sig åt det andliga livet bländades hans ögon av Treenigheten, av ett ljus som lyste starkare än något man kunde föreställa sig”, skriver Gregorius av Nazians i en dikt om sitt liv. Var det starka andliga livet de stilla dagarna på familjegodset eller de två stormiga åren i huvudstaden omkring år 380?

Hans vän Gregorius av Nyssa skriver att offentliga platser i Konstantinopel på den tiden fylldes av amatörteologer som svarade att Fadern var större än Sonen om man frågade vad brödet kostade, och att Sonen var gjord av intet om man beställde ett bad. Stadens andliga liv hade i närmare fyrtio år dominerats av anhängare till Arius uppfattning att Kristus stod på ett mycket lägre plan än Gud och att Anden knappt var värd att nämna i sammanhanget. De kristna som höll fast vid bekännelsen från Nicaea och tron på Sonens gudom var i hopplöst underläge då Gregorius av Nazians, på deras kallelse, kom till undsättning. Hans intensiva och klara framträdanden, orationer, har gjort honom till en av de stora kyrkofäderna.

För hans del brann stridens klara låga under de två åren i Konstantinopel. Sedan drog han sig tillbaka för ett lugnt liv och litterär verksamhet i Kappadocien. Från den provinsen kom också hans medkämpar, bröderna Basilius, biskop i Caesarea, och Gregorius, biskop i Nyssa.

Munnen var vidöppen
och öronen
för att kunna äta gapade han
och sången kom till honom
fyllde hans mun och kittlade tungan
först som ett dovt

Aaaa

och sedan ett

Beee

och ett högt

Ceee

där lossnade den och trillade ner som
trädgårdssångarens kaskad
när konserten var slut bugade sig psalmisten och sade

Herren har upphovsrätten ty

HAN LADE I MIN MUN EN NY SÅNG,
EN LOVSÅNG TILL VÅR GUD.

Broder i nöd och lust intill döden etc.

Det kan hända att allt detta teologiserande omkring Treenighetens väsens inre beskaffenhet fortfarande leder vilse. Det finns nämligen en sak som Bibeln själv laborerar med alltifrån Skapelsens dagar intill de sista verserna i Bibeln, och som långt bättre motsvarar syftet med våra tankemödor! Vad då?

Svar: Brudmystiken!

Jag har ingenstans hittat någon bättre nyckel till Bibelns och Treenighetens problem än Johannes döparens! Och jag kan inte fatta, att han fortfarande är så totalt okänd, bortglömd, bespottad, halshuggen och utstruntad ...

Frälsningshistorien handlar kort sagt om ett bråkigt bröllop, där alla detaljer slår igenom i form av någon biblisk lära. Du skall inte kunna hitta en rad i Bibeln, som inte på något sätt hänger som en blöja på tork på ett bykstreck! Och det strecket är brudmystiken!

Först småningom har insikten om att Gud är Treenig vuxit fram, hävdar Gregorius av Nazians. Gud har långsamt och varsamt låtit allt mera ljus bryta fram genom historien.

”Så här står det till: Gamla testamentet proklamerade Fadern öppet och Sonen mera fördolt. Nya testamentet uppenbarade Sonen och antydde Andens gudom. Nu bor Anden själv bland oss och visar sig allt tydligare för oss. Det var nämligen inte fritt från fara att, medan Faderns gudom ännu inte var erkänd, öppet förkunna Sonen; och inte heller hade det varit klokt att innan Sonens gudom var mottagen belasta oss ytterligare (om jag kan använda ett så djärvt uttryck) med den helige Ande: det fanns ingen orsak att förse folk med mera mat än de orkade bära, eller att utsätta alltför oskyddade ögon för solens ljus, och så göra att de förlorade det som var förenligt med deras krafter. Det var därför, tror jag, som han gradvis tog sin boning i lärjungarna och gav sig själv åt dem i mån av deras förmåga att ta emot honom.

— — —

Ni ser hur ljuset bryter fram över oss, gradvis; och hur teologins ordning, vilken det är bäst att hålla sig till, är att inte proklamera något helt plötsligt och att inte heller hålla det dolt till slutet. Det förra vore ovetenskapligt, det senare ateistiskt.”

Gregorius av Nazians befinner sig mest hela tiden i en polemisk situation i Konstantinopel. Han träder upp mot dem som förnekar Sonens gudom och som ifrågasätter att Anden är en person i gudomen. Samtidigt måste han avvisa föreställningar om att det i den kristna tron handlar om tre gudar.

Fadern och Sonen och den helige Ande är EN Gud, förklarade han, men denna ena gud är tre personer. Ingen av dem är i högre grad gud än de andra, de är oskiljaktiga utan att ändå förlora sig själva, vadhelst någon av dem gör är det en gemensam gärning. Då vi tänker på någon av Gudomspersonerna, Fadern, Sonen eller den helige Ande, domineras för ögonblicket vår uppmärksamhet av den som våra blickar dras till, utan att för den skull Guds treeniga väsen skulle upphävas eller att de två andra personerna skulle uppgå i den vi vänder oss till.

”För att säga det kort, Gudomen är odelad i sina enskilda personer, ett enda ljus som av tre sammanlysande solar. Vi ser därför en när vi betraktar gudomen, alltings första orsak, men vi tillber tre när vi betraktar de personer i vilka gudomen vilar och vilka före all tid och med samma ära har sitt väsen ur den första orsaken.”

Nazians fick snart stöd av sin vän Gregorius från Nyssa som kom till Konstantinopel, fördriven från sitt anspråkslösa biskopssäte, för den hårda polemiks skull som han hade fört mot arianerna. Han blev en av de ledande teologerna vid kyrkomötet 381 och han var inte sen att ta till pennan. Ett av hans brev är ett svar till en yngre biskop, Ablabius, som hade frågat varför man inte kan tala om tre gudar när man erkänner både Faderns, Sonens och Andens gudom.

Det kommer inte på fråga, svarar Gregorius:

— — —

”Det är ingen liten sak som Ni har fört på tal med oss; den är inte heller sådan att skadan vore liten om den inte behandlades ordentligt. Ytligt sett tvingar frågan oss att acceptera någondera av två helt oförenliga uppfattningar. Antingen måste vi säga att det finns tre gudar, vilket är en hädelse; eller måste vi i annat fall förneka Sonens och den helige Andes gudom, vilket är irreligiöst och absurt.”

Gregorius ger en ordentlig resumé av den kappadociska teologin. För det första är Guds väsen outgrundligt och ingenting av det vi säger om gudomen avslöjar någonting annat än vår egen uppfattning. För det andra är sådana individuella olikheter och begränsningar som kännetecknar till exempel tre olika människor inte någonting som vi kan iaktta i gudomen. För det tredje kommer gudomens enhet till synes däri att det är med samma kärlek Fadern, Sonen och Anden älskar världen. Ingen av dem handlar någonsin på egen hand, oberoende av de andra.

Den enda skillnad man kan göra gällande mellan gudomspersonerna är att det är Fadern som är ursprunget till både Sonen och Anden.

Gregorius, Basilius och Gregorius läste sina artiklar högt för varandra innan de lät dem cirkulera inom en högspänd läsekrets av kyrkomän och politiker, lekmannateologer och präster. Insatsen var varje gång stor, allra minst det egna ämbetet. Det som krävdes var maximal klarhet, filosofisk redighet, och inte större provokation än nödvändigt. Kanske var det för att inte göra arianerna alldeles vilda som Gregorius av Nazians betonade hur långsamt och hänsynsfullt Gud lät Sonens och Andens gudom klarna för kyrkan. Kanske var det också för att litet ursäkta eller skylla över vännen Basilius tidigare under åren framförda, mindre än tydliga ståndpunkt.

Kunde de, när de bara lyssnade till varandras manuskript, verkligen förstå tankegången? Kom rynkade ögonbryn, stark betoning och dunkar i golvet med biskopsstaven till hjälp?

Den store Basilius var förmodligen mer än tillräckligt klar för dåtidens filosofer. Idag är han snårig i sin framställning av Andens och Sonens relation till Fadern. Men det han säger är att Sonen och den helige Ande alltid har uppfattats som oskiljaktigt förenade. Man kan inte förstå Sonen utan att ha blivit upplyst av Anden. Bådas väsen är anslutet till Fadern och båda har utgått ifrån honom. Det som är kännetecknande för Anden är att han är den som sist gjordes känd. – ”Detta är det som kännetecknar hans person – att han har blivit gjord känd efter Sonen och tillsammans med Honom och att han har sitt vara av Fadern.”

Prisvärda Uggla bland ruiner!

Jag finner att Du blivit betydligt besvärligare än senast ... lika förvirrande som Athanasius försök att vederlägga Arius. Och jag har alltmer börjat grubbla över frågan varav det egentligen kunde komma sig, att Bibelns brudmystiska Treenighetslära kunde bli ett så vidunderligt problem för greker?

Tillsvidare har jag kommit till följande hypotes: Bibelns folk, både i GT och NT, talade, tänkte, kände, bad, lärde, fruktade och älskade på HEBREISKA och arameiska, medan hela den nödtorftigt kristnade hednavärlden försökte göra detsamma på GREKISKA!

Ditt eget problem och Ditt senaste brev tycks besväras i hög grad av denna risiga oländighet. Jag har särskilt fäst mig vid att Du helst citerar Gregorius av Nazians och andra greker – fram till Karl den store och hans teologer – dock utan att riktigt förstå dem ...

Nu skulle jag helst vilja föreslå att hela denna tankemöda, som patristiken med den äran kämpade sig igenom, lämnas åt sidan! Den är visserligen i högsta grad värdefull – liksom vårt krig bortom Svir ... – men den var för dyr och förde dessutom ganska mycket vilse! Vi måste i stället försöka tränga tillbaka till hebreiskan, profeterna, apokalypserna och framförallt Johannes döparen, om vi skall få tag på trådändan!

Nåd och Frid föröke sig ---!

Anders-pastor

Poet kallar man Honom på grekiska

som gjort himmel och jord

Skapare på hebreiska

är det så mycket bättre

en oupphörlig sångare

och

strömmarna klappar i händerna

bergen jublar med varandra

vilken publik!

vilken fest!

i helgedomen

främst gå sångare

harpospelare följa efter

mitt ibland unga kvinnor

som slå på pukor

och ute rasslar

träden med sina löv

Tillbaka till Kappadocierna, till Gregorius av Nazians, Gregorius av Nyssa och Basilius av Caesarea, till de tre som med hänförelse och gudsfuktan försökte uttrycka vår tro.

När de säger Gud så är det en treklang som ljuder samtidigt i ordet och de tror att man inte kan upplösa denna enhet och betrakta Fadern eller Sonen eller Anden var för sig. Detta gäller Treenigheten sådan den är i sitt dolda, icke-uppenbarade vara. Ingen har någonsin sett Gud, varken Fader, Son och Ande, eller deras relation till varandra.

Det tänkande som bygger vidare på kappadociernas teologi har därför föga förståelse för briljanta tankebyggnader, som är resta på ingenting och oblygt försöker sträcka sig in i gudomens otillgänglighet. Beslutsamt hänvisas den sökande människan till det som är tillgängligt, nämligen historien och den egna troserfarenheten.

”Detta är alltså min hållning i förhållande till dessa ting, och jag hoppas att det alltid skall förbli min hållning och alla deras som är mig kära: att tillbe Gud Fadern, Gud Sonen, och Gud den helige Ande, tre personer, en Gudom, odelad i ära och härlighet och väsen och konungavälde.

Låt inte den få se morgonstjärnans uppgång, som Skriften säger, som tänker annorlunda eller följer tidsandan och ibland är av den ena, ibland av den andra uppfattningen och som tänker osunt i de högsta frågor”, säger Gregorius av Nazians.

Efter en glimt av kappadociernas tankar om Treenigheten blir det en chock att se i vilken riktning tankar om gudomen senare kunde röra sig i väst.

Gregorius av Nazians ville vara vetenskaplig och from och Gregorius av Nyssa undvek att bli absurd eller irreligiös. De försökte hålla sig i historien och inom den mänskliga erfarenhetens område i sitt tänkande. Guds innersta tillät inga undersökningar. Man fick hålla sig till Skriftens ord om hans gärningar och till den dagliga erfarenheten av hans godhet i skapelsen och av hans närvaro i kyrkan.

Icke så västerut. Där ger man sig oförhindrat ut i strövtåg på otillgängliga områden i försöken att föreställa sig hur en kunde vara tre och hur tre kunde vara en utan att förlora sig själva. Augustinus och den romerska kyrkans universalteolog Thomas av Aquino ger sig rentav in i gudomens själsliv och menar sig kartlägga det i grova drag.

Utgående från sin tids psykologi, som menade att människan är en trehet bestående för det första av att hon finns till, för det andra av att hon är medveten om detta och för det tredje av kärlek till sig sådan hon är, menar Augustinus att man kunde föreställa sig att dessa tre drag också hör till gudomens väsen, fördelade på tre personer.

Thomas av Aquino bättrar på och anger villkoren. Om Anden skall vara en ömsesidig kärlek som håller samman gudomen så måste den utgå från både Fadern och Sonen. Filioque, som Kyrkan säger.

Är det så den västerländska människans självförhåvelse börjar? I oförmågan att någonsin hejda sig.



Pingsten är kyrkans bröllopsdag, minnet av Gud som for iväg med oss på festen, kraften som gjorde oss hänryckta, berusade och pratsamma; knappt någon fick vara i fred för vår kärlek, ingen kunde slå dövörat till och säga att han inte förstod.

Vi var som tokiga och utmanade hela världen. Hemma blev det bråk när vi struntade i det bröllop som planerats. Herren hade mera att säga till om än släkten, han hade gjort oss fria att gå vår egen väg, att gifta oss eller att vara hans och våra egna. I byn slog åskan ner när vi inte längre kom till offerplatsen, i staden tog man i med hårdhandskarna och slet oss i stycken som i Kina idag, vi kastades inför vildjuren på pressläktaren, men den sanna berättelsen om oss blev skriven av våra vänner.

Pingsten talar om den efterlängtade brudgummen som kom, den talar om Gud som ställde människan vid sin sida som sin livspartner, om människan som aldrig mera skulle vara ensam och övergiven och vilsen, utan som gärna skulle anförtro sig åt honom, lita på hans ledning. Och denna människa var inte en ensam individ här och en annan där utan den älskade människa som ingen av oss ännu hade sett men som ändå också var vi. Allt detta sammanfattades senare i vår bekännelse till Anden, Herren och Livgivaren, som utgår av Fadern.

Ensamheten blir allt större
och snart är vi och oss
bara jag och mig
den siste
fem morgnar spanade jag mot skogsbrynet
den sjätte drog hon förbi
stannade såg på min gunga
och gick vidare ner till stranden
såsom hjorten
trängtar till vattenbäckar
längtar jag efter högtidsskaran

”Österns kyrkor sjönk snabbt i ett beklagansvärt barbariskt tillstånd ur vilket de aldrig har rest sig”, sade för hundra år sedan W.R. Inge självsäkert i sina berömda Oxfordföreläsningar om den kristna mystiken. Han talade från den anglikanska kyrkans högsta tinnar. Så tänkte man kanske allmänt vid den tid då min far föddes.

När far hade blivit 85 år gammal var han en dag plötsligt försvunnen. Onåbar. Han var då änklings och bodde ensam. Den morgon måste ju komma när han inte längre svarade i telefonen, den tid då han inte längre kom på besök, sov över hos oss och började dagen bakom stängd dörr i ett långt stilla samtal på knä vid sin säng, innan han strålande och vital kom ut i köket till det tidiga morgonkaffet.

Men han ringde, sent över susande linjer, glad som en pojke. ”Jag är här på Valamo.” Efter en dagslång bussresa var han framme vid klostret. Han, som inte kunde förstå det nyvaknade intresset för österns kyrkor, hade ännu en gång blivit skattsökare, brutit sig igenom sin grundinställning som son till en läkare vid tsarens baltiska flotta. I hans minne var den ryska ortodoxa kyrkan tsardömet lakej, i intimt samliv med makten hade den skrudad i guld och silver helgat dåd och missdåd med rökelse, välsignelser och korstecken. De kristna martyrer i Sovjet, som han på dolda vägar höll förbindelse med, led ännu till en del för att ”Kristi brud i tiden hade blivit tsarens fru”, som Brodsky uttrycker det.

Varje kyrka är en besvikelse och de stora kyrkornas brottsregister är långa som deras historia. Påven Johannes Paulus II ber om förlåtelse och världen förvirras.

Var kan då en sökare söka?

Ett brus, ett dån som av framträngande luftmassor hördes kort och plötsligt från höjden. Vi såg upp och en väldig ballong svepte fram över våra huvuden rodnande i kvällssolen. Ännu en gång dånade det till när den häftiga elden sprutade kokande luft in i flygardrömmen. Högspänningsledningarna längre bort bar varnande klot. Allt som går upp kommer ner. Om du icke bär mig.

Första maj på morgonen låg den lilla flickans ballong på sned i luften, just så högt att hon inte fick tag i snöret utan att kliva upp på en stol. Sedan kastade hon ballongen upp mot taket, men den ville inte utan sjönk och stödde sig på snöret mot mattan.

Jag hade en vision som jag visste att världen behövde, men den steg inte högre än till bokhyllan. Där ställde den sig med ryggen åt.

Så kan det gå, madame Blavatsky.

Och Alice.

Författaren ser ut över ruinerna i Europa, där röken också från koncentrationslägren ännu vilar tung. Livet måste börja på nytt. Hagar Olsson i Helsingfors förstår plötsligt att hon är havande med en ny människa, en som är född av anden, en universell människa som förenar alla i sig.

Hon är prästdotter och är vred inför den europeiska kyrkliga andelöshet som är medskyldig till den stora katastrofen. Hennes vision söker stöd i den andliga kraften hos de första kristna. Någonting ovärderligt har försvunnit på vägen. I den östliga kristenheten finner hon en kanal till värmen från den första elden. Det behövs kraft för att en ny människa skall stiga fram och bygga upp världen och förena folken, kanske i en ny socialistisk gemenskap.

Drömmen om en andligt stark människa påminner henne om Kristus, inte den enskilda människa som blev korsfäst, utan visionen av en överindividuell universell människa. Med mycken möda föder hon fram budskapet om ett nytt liv i anden, övertygad om att hon hade något viktigt att ge efterkrigsmänniskan. Hon får märka att faddrarna uteblir. Ingen tar välkomnande den nya andliga människan i sina armar. Hagar Olssons viktigaste bok, *Jag lever*, lyfte inte, nådde inte fram, menade hon djupt deprimerad.

Den som frågar efter Gud skall söka i det egna hjärtat, sägs det, städa undan bråte, iögonenfallande avgudar, men kanske också heligare bilder. Finns det ett förborgat namn, som tonar fram först när hjärtat ekar av tomhet?

Pär Lagerkvist söker bortom det som är för handen. ”Min själ längtar till något som jag inte anar (vad det är). Något som jag känner är liksom ett stort rum. Men jag vet ju ... så är det inte. Något som är som ett stort oändligt ljus. Men jag vet ju att något ljus är det inte. – ... inte ett ljus, är någonting annat.”

Han börjar skriva sig fram mot en gud bortom alla gudar. Juden Ahasverus blir en evig vandrare för att han jagat bort Jesus som ville vila sig lutad mot hans hus. Själ bryter Pär Lagerkvist också upp och gör sig hemlös.

”Jag minns ett litet kök i en gammal stad, ett långt smalt rum fullt med gamla ting. I ena ändan var spisen, där var mörkt. Där stod en gammal gumma i matos och i rök. I andra änden var ljust, där stod ett bord. Där satt en gammal man och åt. På väggen över bordet hängde en liten smal hylla. Där låg Guds ord, tre tunga böcker med stor skrift.

Det var ett tyst rum, men uppfyllt av kärlek.

Gud, matos och kärlek.

Det var mitt hem. Och ett rikare har ingen haft. Rikare är inte människan.”

Pär Lagerkvist gjorde rent hus och manade fram Sibyllan. Senare skriver han att hon blev en bild av hans eget misslyckande i att söka tyda tillvarons gåta och gudarnas mening.

”Hon är den fruktansvärda genomskåderskan som ser intigheten i allt – fruktansvärd för sig själv. Hela det andliga livets meningslöshet, – förvirrade ord som Pythias, meningslösa ramsor som vi tror på, ingivna av vem, av ingen. Hon tror inte längre på någon gud – – – Och likväl ... Sibyllan bor ovan det andliga, religiösa vimlet. Överblickande, förnekare av allt – *och dock bor just hon på gudaberget.*”

Sibyllan vet att det inte finns någonting att säga, men likväl försöker Pär Lagerkvist skildra den gud som ingen känner och som är bortom allt. Han bär ut allt känt bråte och fyller hela det tomma rum han en gång längtade till med en gud som är lika rastlös som han själv.

”Och Herren skapade himmel och jord för sin ande där den skulle kunna få ro. Och jorden var öken och himlen välvde sig över den med sina stjärnor.

Men Herren fann ingen ro i sin själ.”

Den Gud som uppenbarar sig i hjärtats djup under alla bilder liknar, tyvärr, ett självporträtt.

Maximus Bekännaren dog år 660 efter att ha fått sin tunga utsliten och sin högra hand avhuggen för att han varken kunde tiga om Gud eller sluta skriva om Honom. Han påminner om våra gränser:

”När tanken har blivit inställd på Gud så längtar den först brinnande efter att kunna lära känna Hans väsens yttersta grund. Men Guds innersta väsen tillåter ingen sådan undersökning, som sannerligen övergår förmågan hos allt skapat ... det är bara gränslösheten som man kan fatta; och själva det faktum att man ingenting vet är en kunskap som övergår allt förstånd, som teologerna Gregorius av Nazians och Dionysios har sagt.”

Guds innersta väsen är inte tillgängligt för vår tanke och varje teologiskt eller litterärt försök att överskrida gränserna blir ett misslyckande.

Enligt Gregorius av Palamas, en grekisk biskop och lärofader på 1400-talet, är mystikens vision av Gud inte ett seende av honom utan en liknelse inför vilken man måste tiga. Det är ett seende som inte bygger på insikt, inte heller på fantasi, utan på det som gives och som är outtryckbart. Själen blir genom tystnaden renad, den ligger som en putsad spegel och i den skönjes skönhet.

Också Maximus har läst psalm trettionio och vet att det
är vanvett att älska Gud
även de klokaste ord och den största behärskning är
outhärdlig utmaning för den gudlösas fromhet
om du hade tigit Maximus Bekännare
och inte lagt dig i sådant som inte angick dig
lögner om Gud
så hade man inte ryckt tungan ur din mun
och huggit av dig handen
då hade du fått leva småleende i frid
och fått haspla ur dig gudsnådeligheter
tills dina lyssnare skar av sig sina egna öron
i förtvivlan

”Den människa som inte är förtrogen med det inre vet inte vad Gud är”, skriver mästern Eckehart omkring 1300. ”De som lever i ovetskap liknar en man som har vin i sin källare, men som varken har druckit det eller ens smakat på det och därför inte vet att det är gott. De vet inte vad Gud är, och de föreställer sig att de lever.”

Mästern Eckehart, Johannes Tauler, Heinrich Suso, den tyska mystikern som kan sägas föregå reformationen, nöjer sig inte med att stiga en våning ner i ”vinkällaren”. Stödd på de gåtfulla orden i Psaltaren ”Djup ropar till djup” anar mystikern att han själv är en avgrund, inte utan förbindelse med en annan avgrund som är Gud. Han, som har misslyckats med att klättra upp till Gud på en himlastege, vänder nu på stegen och försöker i stället ta sig ner till den nivå där ”Gud är närmare själen än den själv”, som Augustinus skrev. Avsatserna heter ödmjukhet, självförnekelse, kanske självutplåning. Det blir allt mörkare i det djupa schaktet och han ser mindre av det som omger honom. Han söker nya ord. Ser han en flämtande låga, en reflex av det stora ljuset? Bli jaget en droppe på en hisnande färd neråt mot ett oändligt mörkt hav?

Gud är en öken, säger Eckehart. *Gott ist ein lauter Nichts*, skriver Tauler, rena intet. Han är mörk stillhet och orörlig orörlighet, delger Suso.

Har vi här att göra med rena ateister, frågar inkquisitionen, med människor som i sina djup inte finner annat än sig själva, om ens det?

Är det med nödvändighet så att den andlighet som vill söka sig bortom, till ett djupare möte än berättelsen om Fadern, Sonen och den helige Ande, är bunden att landa i ödslighet, öken, i själens natt?



Det finns ingenting att hämta i avgrunden eller i himmelen. Det som söks finns betydligt närmare, säger en annan mystik.

”Du behöver icke fråga i ditt hjärta: ’Vem vill fara upp till himmelen (nämligen för att hämta Kristus ned)?’ ej heller: ’Vem vill fara ned till avgrunden (nämligen för att hämta Kristus upp ifrån de döda)?’ ... Ordet är dig nära, i din mun och i ditt hjärta (nämligen ordet om tron, det som vi predika),” skriver Paulus.

Martin Luther, som hade varit en beundrande läsare av Tauler, gör en stor upptäckt då han inser att den egentliga mötesplatsen är belägen i ordet, i språket, i berättelsen. Han, som har rört sig som fisken i vattnet i latinet och grekiskan, de stora tankarnas språk, började arbeta natt och dag med att erövra tyskan för sig och sitt folk, med att göra modersmålet tjänligt och klart, helt genomskinligt.

Han vänder uppmärksamheten tillbaka från det egna hjärtats urgrund till det som blir sagt i största enkelhet, berättat så att det aldrig kan bli glömt. Gud är närvarande i Ordet och att söka honom på annat håll är ren ogudaktighet och inbillning. Det är inte i hjärtat man skall söka Honom utan i det som blir sagt till hjärtat.

När Gud talar sker nämligen det som blir sagt.

Om du eller jag säger "Bliv till!" så händer ingenting, men när Gud säger de orden, så fylls jorden av barn, människor och djur. När Gud säger "Varde ...!" så sker det, säger Martin Luther.

Det finns en mystik som är uppmärksamhet.

Angelus Silesius vandrade på vägarna i Schlesien år 1674, helt betagen av mäster Eckeharts tankar att man kunde finna Gud i sitt eget hjärta, och han rimmade och sjöng

Jag själv bör vara solen
som nu med sina strålar
ett färglöst gudomshav
med starka färger målar

MEN

till vänster bakom Jesus välver sig Golanhöjden och till höger dold bakom kullarna ligger Magdala därifrån Maria Magdalena kom. Det gnistrande skärande ljuset i de rastlösa reflexerna på vattenytan bländar bort aningen av staden Tiberias, långt borta. Nedanför horisonten, på årtusendens avstånd i samma riktning, reser sig de vördnadsbjudande bergen i judarnas historia, Moria berg där Abrahams tro blev prövad till det yttersta och berget Horeb där Mose, som ville veta Guds namn, fick svaret

”Jag är den jag är.”

Här, på denna strand, mötte Jesus första gången sina lärjungar, dem som han senare frågade: ”Vem sägen då I mig vara?”. Där satt han en gång, tidigt i gryningen och såg ut mot lärjungarna som kämpade med sina nät. Han som hade blivit korsfäst grillade fisk på glöd för dem som fiskat hela natten. Och Petrus gav sig i sjön och kom vadande. ”Det är Herren”, ropade han till sina kamrater.

Tänk att Jesu vänner inte kände igen honom vid första ögonkastet. Ridån hade gått ner över deras stora äventyr.

Johannes berättar att Jesus en gång samtalade med en obekant kvinna vid en brunn i Samarien och att han då sade till henne: Tänk om du skulle känna igen Guds gåva och vem det är som ber dig om vatten att dricka.

Människan är inte bara oförmögen att se Gud och att ens föreställa sig honom, hon är också halvblind för det som faktiskt möter henne i livet. Nya testamentet berättar om ögon som Jesus kallade saliga för att de fick se mer än de största gudsmännen, profeterna, någonsin hade sett; Guds Son, Frälsaren.

Kvinnan vid brunnen såg plötsligt två personer. Sig själv och den andre. Hon insåg vem som talade med henne och kände också igen sitt eget jag. Skakad försökte hon övertyga sin by om att hon troligen hade mött Messias, en man som hade sagt henne allt om henne själv. Sanning och seende hade då öppnat sig. Men det skedde inte alltid. För Pontius Pilatus förblev allt tillslutet.

Detta seende, som är ett djupt möte mellan två personer, är ett verk av den helige Ande, säger Lilla katekesen.

Jag tror, att jag icke av mitt eget förnuft eller kraft kan tro på Jesus Kristus, min Herre, eller komma till honom;

utan den helige Ande har kallat mig genom evangelium, upplyst mig med sina gåvor, helgat och behållit mig i en rätt tro;

såsom han kallar, församlar, upplyser, helgar hela kristenheten på jorden och behåller och bevarar henne hos Jesus Kristus i en rätt tro;

i vilken kristenhet han dagligen och rikligen förlåter mig och alla trogna alla synder

och skall på den yttersta dagen uppväcka mig och alla döda samt giva mig och alla trogna i Kristus ett evigt liv.

Det är visserligen sant.

Egentligen är det så att den som inte ser redan är dömd. Då Jesus talar om den yttersta domen är det blindhet som blir orsaken till fördömelse.

Både de saliga och de osaliga vet att de aldrig någonsin här på jorden har sett Gud, men de såg människoöden och handlade eller handlade inte. Den dag Han, som också kallas Lammet (offret i alla offer), kommer för att döma alla folk, skall gränsen mellan Guds välsignade och de evigt fördömda dras knivskarpt: "Sannerligen säger jag eder: Vadhelst I haven gjort mot en av dessa mina minsta bröder, det haven I gjort mot mig. — — — Vadhelst I icke haven gjort mot en av dessa minsta, det haven I ej heller gjort mot mig."

Den dagen kommer författaren E.L. Doctorow, som vid tidens gräns ropar på hämnd och evigt straff åt de människodjävlar som förvandlat jorden till en satanisk planet, att bli fullständigt tillfredsställd, om han då hinner.

Alla de plågade, som enligt Skriften genom hela historien ropande har frågat hur länge detta ostraffat skall få pågå, skall bli tröstade.

Den helige Ande är den förening med Gud som människor förgäves söker i sina egna djup. Gud ser med människans ögon och människan får se med Guds. Hon känner igen en gåva när den blir given och en insats när den krävs.

I sitt umgänge med människan tar Gud kärleksfullt hänsyn till vad hon måste få veta om honom och vad hon inte skulle kunna bära, skriver Johannes från Damaskus i början av 700-talet.

”Gud har inte lämnat oss i fullkomlig ovetskap, ty han har i varje människas natur nedlagt kunskapen att Gud finns. Också själva skapelsen, dess helhet och regelbundenhet förkunnar storheten i Guds väsen. Han har uppenbarat sig på ett för oss begripligt sätt genom Lagen, genom profeterna och sedan genom sin enfödde Son, vår Herre, vår Gud, vår Frälsare Jesus Kristus. Vi godkänner alltså, känner till och värderar allt, som vi har blivit lärda genom lagen, profeterna, apostlarna och evangelisterna, och vi eftersträvar ingenting därutöver. Ty då Gud är god och fri från avund och varje slag av ondska, ger han idel godhet. Avund är fjärran från den gudomliga naturen, som är fri från begär och är det enda goda.

Därför att han är allvetande och skänker åt var och en det som är bra för den, har han uppenbarat för oss det som är till nytta för oss, medan han har förtigit det, som vi inte skulle kunna uthärda.

Låt oss nöja oss med detta och förbli i det utan att försöka flytta eviga gränser och överskrida den lärdom vi fått av Gud.”

Sänd ditt ljus och din sanning
må de leda mig, må de föra mig
till ditt berg och dina boningar

Jag själv är ett heligt berg
tänker Angelus Silesius
jag stiger hit upp med härlig färg
och målar mitt eget hus

Men
uppe på bergen
medan soluppgången dröjer och morgonstjärnan
ser jag ljus glimma i natten
de är på väg

fast de bor kvar
de väntar besök
som de redan har
för de lever, rör sig och är till
i Honom
säger aposteln



EPILOG



Vördade Andreas från Rejpelt

Jag saknar Dig mycket, men det kan bara vara en tidsfråga tills vi möts. Nu förstår Du säkert den väldiga kärlek till den helige Ande som frigör så mycket energi, också till kamp. Han är det närmaste någon människa kan komma och har kommit Gud. Eller rättare sagt, han är Gud som kom väldigt nära. Ända in i hjärtat.

Jag märker hur jag tvekar när jag skriver han. Bara för att inte flickorna skulle känna sig som styvdöttrar i familjen. Helst skulle jag skriva "hän" som man gör på finska. Då skulle vi förstå att Anden är en person, en som handskas med oss som personer, förmanar, uppmuntrar, påminner och älskar utan att det finns någon biologisk association i vår tanke. Och det är ju så Treenigheten handlar.

Efter att Sonen hade kommit till oss i en mans gestalt, vilket var det enda möjliga under de rådande förhållandena, kom Gud till oss helt utan gestalt, vilket ju motsvarar hans väsen.

Ingen kan göra misstaget att tro att den helige Ande är en duva, men det djupa hoandet i skogen påminner om att han är här, och du ser att inte ens staden är övergiven.

Jag gläder mig över att du nu fått möta ditt älskade och vördade föredöme Johannes döparen. Där står nu alltså två bistra typer vid dörren till brölloppssalen.

På återseende, Paul

"Men vi har aldrig föreställt oss Anden utan Sonen", sade Naziansen när han lyckats bana sig väg till Rejpeltarn i den enorma trängseln framför brölloppssalen. Nyssa och Caesarea stötte till ... "eller Jesus utan Anden", sade de med en mun.

"Jag kan inte hitta Johannes döparn", sade Andreas från Rejpelt, "men jag kom alldeles nyss".

"Vi kom alla nyss. Han är där, där vid Jordan!"



Döparn hade sjunkit ned på en sten. Han satt med fötterna i vattnet, utmattad eller skakad. "Jag döper inga fler idag." Han vinkade avvärande mot Rejpeltarn som kom fram och betraktade honom med stora ögon.

"Där går Lammet."

Döparn såg bort efter en liten grupp män som redan hade hunnit ganska långt.

"Han kommer att döma världen, den dag när alla offers blod blir utkrävt."

"Såg du? Hörde du?"

"Men jag både såg och hörde. Inom mig eller utom mig, jag vet inte. '... min älskade Son ...'"



Och folket trängde på framför brölloppssalen. "Vi har heller aldrig föreställt oss Anden och Sonen utan Fadern."

"Och detsamma på arameiska", sade Andreas som i saligt övermod tog av sig glorian och hängde den på en solstråle.

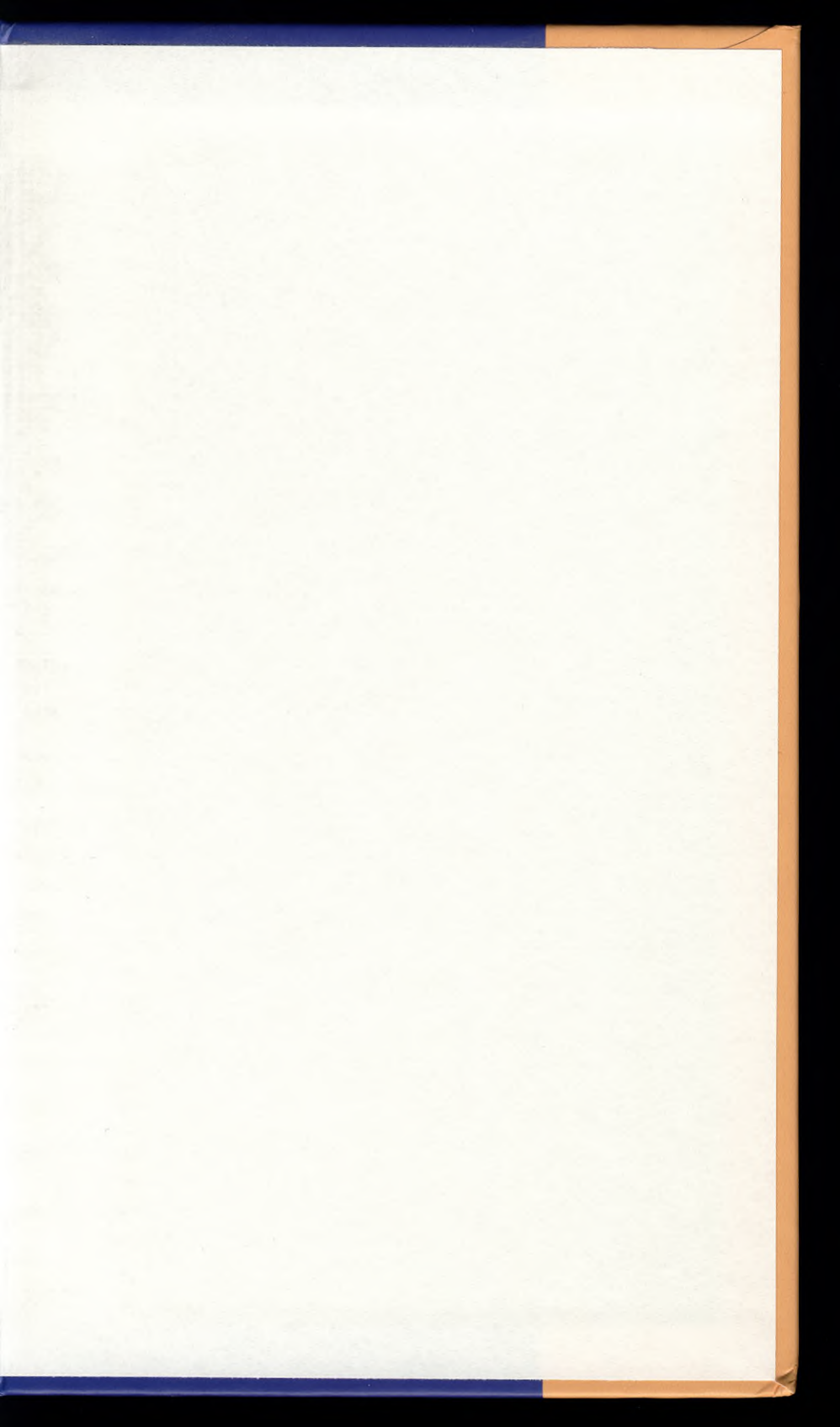


HÄNVISNINGAR

- s. 1 TRIAS är en benämning för gudomen som möter i en skrift av apologeten Teofil från Antiokia omkring år 180.
- s. 6 Den nicaenska trosbekännelsen är återgiven enl. Svenska Kyrkans Bekännelseskriter, Uppsala 1944, med utelämnade av *filioque* (och Sonen).
- s. 14 Gunnel Vallqvist, Kyrkans tidning, 20/2000.
- s. 17 E.L. Doctorow, City of God, New York 2000.
- s. 22 Paulus brev till kolosserna, kapitel 1.
- s. 23 Laurentius Laurinus 1622, psalm 568 i Psalmboken.
- s. 25 Joseph Brodsky, Att bedraga en skugga, Borås 1987.
- s. 25 Paulus brev till kolosserna, kapitel 1.
- s. 26 Paavo Rintala, Aika ja uni, Keuruu 1993.
- s. 28 Julian of Norwich, Revelations of Divine Love, Penguin Classics, 1988.
- s. 29 Johannes uppenbarelse, kapitlen 6 och 21.
- s. 33 Andra delen innehåller smärre utdrag ur brev av komministern Anders Nyström. Sommaren 1985 inledde han en omfattande korrespondens med författaren med anledning av dennes debattartiklar i Kyrkpressen om filioquetillägget till den Nicaenska trosbekännelsen.
- s. 34 Harry Järv, Permanent patrullverksamhet, Vasa 2000.
- s. 35 Thomas av Aquino, Summa I, 12, 2-5, I, 37, 1-3.
- s. 37 Apostlagärningarna, kapitel 5.
- s. 42 Gregorius av Nazians, Poemata de seipso I.
- s. 47 Gregorius av Nyssa, Svar till Ablabius.
- s. 48 Basilius, Brev, 38, 4.
- s. 51 Gregorius av Nazians, Orationer, 5, 29.
- s. 52 Augustinus, De Trinitate, bl.a. 5, 5-6, 8, 8-2.
- s. 57 W.R. Inge, Christian Mysticism, Meridian Books, 1956.
- s. 59 Hagar Olsson, Jag lever, Helsingfors 1948.
- s. 60 Pär Lagerkvist, Antecknat, Stockholm 1977.
- s. 62 Maximus Bekännaren, The Philokalia, II, London 1984.
- s. 62 Gregorius av Palamas, The Triads, London/New York 1983.
- s. 64 Eckhart-Tauler-Seuse, Ein Textbuch aus der altdeutschen Mystik, Hamburg 1958.
- s. 65 Paulus brev till romarna, kapitel 10.
- s. 66 Se t.ex. Fredric Cleve, Luthers nattvardslära, Åbo 1968, s. 230 ff. Lorenz Grönvik, Die Taufe in der Theologie Martin Luthers, Åbo 1948, s. 46 ff.
- s. 67 Von Gottes und des Menschen Wesen, Angelus Silesius texter valda av Willy Arndt, Freiburg in Bresgau.
- s. 67 Johannes evangelium, kapitel 21.
- s. 69 Martin Luther, Lilla katekesen, citerad enl. Svenska Kyrkans Bekännelseskriter, Uppsala 1944.
- s. 70 Matteus evangelium, kapitel 25.
- s. 71 Johannes från Damaskus, Ortodoksisen uskon tarkka esitys I, Joensuu 1980.



Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page. The text is arranged in approximately 15 horizontal lines across the page.



OM
PAUL VON MARTENS
BOK
POST ILLA,
UTGIVEN ÅR 2000

Det är en av de djupast religiösa böcker jag läst på länge, men totalt fri från det frasmakeri som hotar att begrava kyrkans budskap i en lavin av meningslösa ord.

GUSTAF WIDÉN
I HUFVUDSTADSBLADET

... inspirerande genom sin mångfald infallsvinklar, det rika, vackra språket och det rum den ger läsarens egna tankar kring ord, musik, allt obegripbart och ogripbart, våra obebyggda tomter som bör hållas öppna för tempel som inte är gjorda med händer.

MARY-ANN BÄCKSBACKA
I VÄSTRA NYLAND

TRIAS

PAUL von MARTENS

"Vad tror er kyrka om Anden?"

Jag såg frågande upp.

"Utgår Anden av Fadern, eller av Fadern och Sonen?"

"Av Fadern och Sonen."

"Och vad tror du själv?"

I Trias för Paul von Martens en intensiv dialog kring Treenigheten och mystiken. Hans samtalspartners är såväl Anders från Rejpelt, Hagar Olsson som Gregorius av Nazians. Läsaren leds i dessa texter till källor där det uppenbara får ge vika för förundran.

ISBN 951-550-582-8



9 789515 505828

 fontana
M · E · D · I · A